

ÅRSSKRIFT 2025

HAVNDAL EGNSARKIV

Indholdsfortegnelse

	Side
Udbyneder Købmandsgård	3
Sv.Aage Engholm Jacobsen	11
Aksel Ravn	18
Snurum	24
Vejr og Vind	27
Julius Klagenberg	30
Arkivets kontaktoplysninger m.m.	32

Forside: Udbyneder Købmandsgård 1987

*Billeder i årsskriftet:
Hvor fotograf ikke er anført, er enten arkivets egne billeder anvendt
eller fotografen er ukendt.*

Udbyneder Købmandsgård

Leopoldine og Jens Leopold Hopff 1895. Fotograf: H. Tønnies, Aalborg

I 1892 genopførte **Jens Leopold Hopff** Udbyneder Købmandsgård. Det var samme år, hvor mange ejendomme i Udbyneder nedbrændte. Ligeså brændte kirketårnet, som dengang var tækket med træspån. Hele tårnet blev

brudt ned og genopført. I købmandsgårdens kælder viser halvdelen af en væg at være bygget på en sokkel af kampesten. Til den øverste halvdel af væggen er tydeligvis anvendt opfyld af bl.a. munkesten fra det nedbrudte kirketårn.

Derfor ledes tanken hen på, at købmandsgården muligvis er meget ældre end fra 1892.

Det viser sig at være korrekt, idet en **Ejendomsoversigt 1860 - o. 1950 for Udbyneder: Oversigt over bebyggelsens udvikling** (udarbejdet af Heino Wessel Hansen) viser, at allerede i 1859 får ejendommen, matr.nr. 24 a et forsikringsnr. (8) med betegnelsen:

Hus – midt i byen; tømrer 1869; ombygget 1879, butik 1878; også malerværksted 1883; afbrændt 06.06.1892; genopført m. butik og pakhus.

Bebyggelsen er sket omkring år 1814, matriklen oprettet år 1844. Matriklen 24 a ophører med at eksistere pr. 01.04.1860. (24 e formentlig udstykket herfra).

Anden beskrivelse af ejendomme i Udbyneder

Matr.nr. 24 e

15.06.1852 Skøde fra kammerherre Arenstorff (Overgaard) til Anders Jensen Boed på matr.nr. 57 a
15.06.1876 Skøde fra Anders Jensen Boed til Jens Andersen på matr.nr. 24 e, 57 a og 14 c
1881 til Niels Chr. Andersen
06.12.1881 til Theodor Frederik Hopff på matr.nr. 24 e, 57 a og 14 c
Brændt 06.06.1892.

Matr.nr. 24 f

01.02.1880 til **Jens Larsen Hopff**, født 29.10.1839, Kjøbmand.
Ejendommen brændt 06.06.1892, men genopført.

Med hensyn til parrets navne viser kirkebøgerne, at Jens Leopold Hopff er født **Jens Larsen Jensen** den 29. oktober 1839 af ugift Marie Aagaard, i Grindsted, Hammer sogn, Aalborg amt.

Han bliver gift med Charlotte Leopoldine Worsø, født 1849.

Parret får i 1868 en datter, Marie Theodora Hopff, født i Storarden, Rostrup sogn, i 1872 Johanne Bolette Hopff og i 1873 endnu en datter, Wilhelmine Adolfine Hopff. Muligvis får de flere børn.

Marie Theodora blev i 1892 gift med Johan Rathcke, der var gæstgiver på Havndal Kro i årene 1893-1908. Parret flyttede i 1908 til Jernbane-Restauranten i Hobro.

Det ses ikke, hvor navnet Hopff kommer fra. Har moderen giftet sig til det? Og er Theodor Frederik Hopff og Jens Larsen Hopff brødre?

- men Leopold hedder han ikke.

Jens Larsen Hopff døde 03.05.1903, 63 år gammel.

* * *

I 1919 overtog Søren Pilgaard Christiansens forældre købmandsgården. **Marie og Laurits Christiansen** drev forretningen på datidens bedste måde med kolonialvarer og isenkram af alle slags, reb og kul, koks og petroleum. Der var endog benzintank på pladsen foran huset.

ESSO – diesel, blå benzin, regular og super benzin.

I februar 1998 blev tanken gravet op.

**Marie og Laurits Christiansen 1922.
Barnet er Anna Pilgaard Christiansen født 1921**

MC: INDIA MODEL BIG TWIN, 7 HK, med Karbidlamper

ESSO
M. CHRISTIANSEN
UDBYNEDER
TANKINDEHÆFTINGSTEMPEL

Hert: *Fr. Tage 2. Nielsen* Bil Nr. *V. 1940.*

80	Ltr. ESSO Benzin à	0/91.	72.80
	" Motorolie à		
	" Gearolie à		
	Smøring		
	Vask		
	Opladning		
	Garage, Parkering		

FÖRM. 2104 15000, 3, 50

Modtaget / Betalt *72.80*

3/10 DATO *L. Nielsen* UNDERSKRIFT

13937 - 13

Dengang havde enhver husstand en kontrabog hos købmanden. Hvad man købte og hvad man evt. solgte til købmanden blev noteret heri. Kunne f.eks. være æg. Ligeledes opkøbte man i børsæsonen diverse bær som kirsebær og solbær, som blev afhentet af Hornbech i Hadsund.

I årene indtil 1962, hvor Andelsmejeriet Haastoft i Udbyneder var i drift, blev mælken om morgenen bragt ind af mælkekuske med vogne og heste. Tidligt om morgenen havde købmanden travlt, for da kom

mælkekuskene til mejeriet medbringende landmændenes kontrabøger i spånkurve. **DENGANG FANDTES DER IKKE PAPKASSER!**

I bøgerne var der skrevet, hvad man skulle bruge på gårdene. Der blev afleveret mange kontrabøger, for der var ruter fra Gildhøj-Overgaards Mølle, Hestehaven, Binderup, Tuerne, Bjerre og Sletten. Varerne blev pakkede og sendt med kuskene tilbage.

I årene efter Maries død i 1960 trængte Laurits Christiansen til hjælp i forretningen. Søren havde på den tid job i Århus, men han kom hjem i året 1965, og Bente fulgte med!

Netop i året 1965 overtog Bente og Søren købmandsgården

I mange travle år forsynede købmanden Udbyneder og omegn med alle slags kolonialvarer. Tillige var det en hel isenkramforretning med potter og pander, søm, skruer og reb. Sågar alterlys til kirken, bestilt fra Asp Holmblad, leveredes i samme størrelse som til Roskilde Domkirke.

Kontrabøgerne blev fortsat brugt af en del kunder. Blev indleverede og efter mejeriets lukning i 1962, og mælkekuskene ikke længere kørte, bragte Søren varerne ud til kunderne.

I 1970'erne byggede man til i flere omgange. Der var brug for plads til varerne. I længerne i den lukkede gård mod nord opbevarede man kul, koks og andre varer, der ikke egnede sig til at være i selve forretningen.

Efter at det faste brændsel var en saga blot, var her lager. Under ombygning af forretningen i 1979 foregik handelen i et stykke tid i Udbyneder forsamlingshus.

Også vin forhandlede. Mange mindes med glæde vinsmagninger i gården og på lageret i 1980'erne. Spændende vine blev præsenteret af kyndige folk.

Til hjælp i forretningen havde Søren ansat damer fra egnen, bl.a. Jytte Kjeldsen og Anna Lisa Jespersen i mange år, og i de seneste år Barbara Ley nogle år, og mange elever blev oplært.

En af eleverne, Maja Laumann, Havndal, fortæller:

'Jeg var i lære i Købmandsgården 1984-86. Det var en god tid, jeg lærte godt og var glad for at være der. Det var specielt at være sådan et lille sted på landet. Man fik lov at lave lidt af hvert. Lærte mange kunder at kende og kom ind på dem og deres liv.'

Bente havde sit job som hjemmesygeplejerske, først i Udbyneder-Kastbjerg kommune, fra 1970 i Mariager kommune, men når der var travlt i forretningen, hjalp hun også til her.

Fra artikel i Randers Amtsavis 2. november 1972 citeres følgende:

I mere end 50 år har indehaveren af Udbyneder købmandsgård heddet Christiansen til efternavn. Fra 1919 til 1965 Laurits Christiansen og siden sønnen, Søren Pilgaard Christiansen. Stolte købmandstraditioner er gået i

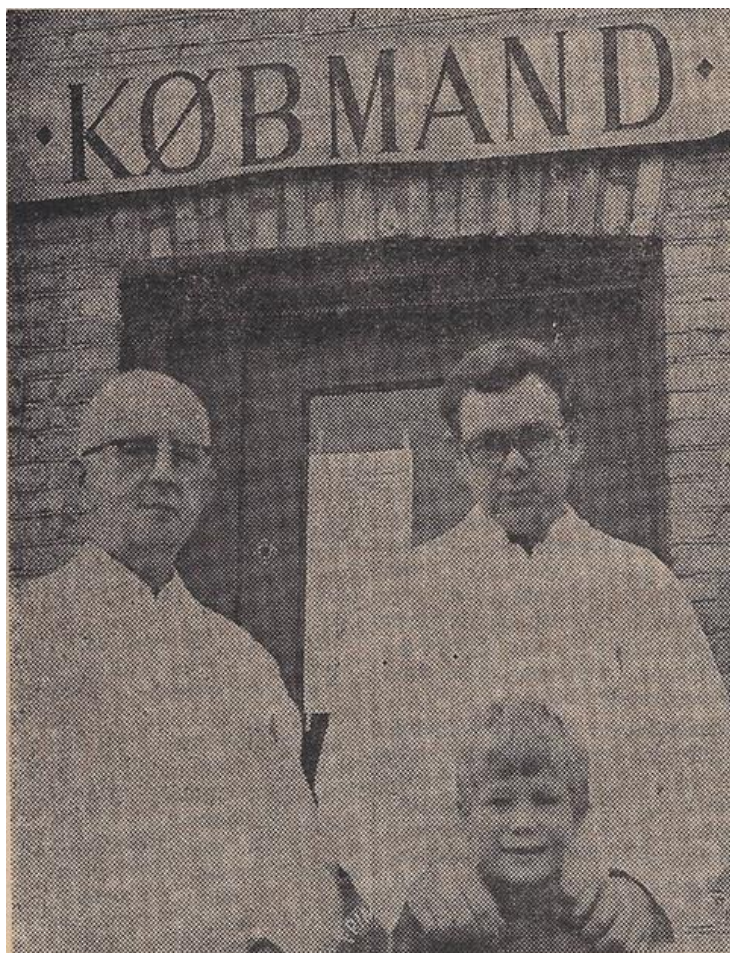
arv fra far til søn, men den tid, da spegepølsen hang under loftet, og der var sand på gulvet, er for længst borte.

I dag (1972) minder Udbyneder købmandsgård om et mindre supermarked, men købmanden springer stadig, som han altid har gjort det. Hvad enten han er 76 som Laurits Christiansen er nu, eller 30 som sønnen er det. forleden markerede Søren P. Christiansen familiens overtagelse af den gamle købmandsgård. Det blev gjort på moderne vis - med en række tilbud, så kunderne stod i kø og levnede ikke købmanden mulighed for at genopfriske minderne om den første tid.

Familien Christiansens detailhandel m.m. startede, da Christian Christiansen (bedstefar til Søren) i 1901 blev den første uddeler i Udbyneder Brugs. En kassebog ført med pen og blæk og sirlig skrift, den første i Brugsens historie, og som der bliver værnet om, opbevares hos Bente og Søren.

I 1901, da bogen blev ført, kostede 2 øl 22 øre, ¼ pund kaffe 25 øre, 4 potter brændevin 1,36 kr. og et par sko 5,50 kr. blot for at nævne enkelte af de handelsvarer, som dengang gik over disken. Indehaverne af Udbyneder Købmandsgård har haft den glæde, at generationer har handlet i butikken gennem årene.

Tredje generation måske Købmandserhvervet er ikke, hvad det har været. Konkurrencen har haft sin pris. Mangen en erhvervsdrivende har måttet dreje nøglen rundt, og fortjenesten i dag er hverken

ringere eller bedre end under de vanskelige år i 30'erne. For købmand Laurits Christiansen var årene under krigen givtige, og bl.a. fordi købmanden ofte havde de varer, som andre konkurrenter løb tør for, gav det større søgning. Mange af kunderne fra dengang har siden været købmanden tro. Om tredje generation engang rykker ind i Udbyneder Købmandsgård, afgør fremtiden naturligvis. Seks-årige Lars er nok interesseret, men både bedstefar og far ryster betænkeligt på hovedet. - Der er nok noget, man lettere kan tjene penge ved end at være købmand, siger den ene.

Bente og Søren har den glæde, at deres børn, Lars født i 1966 og Mette i 1968, voksede op i de gode år i købmandsgården.

I 1995 rundsendte Søren et opslag til sine kunder og forretningsforbindelser:

INTET VARER EVIGT - MEN NÆSTEN

I MERE END 103 ÅR HAR KØBMANDSBUTIKKEN I UDBYNEDER FORSYNET EGNEN MED DAGLIGVARER.

IMIDLERTID HAR TIDENS TAND GNAVET I OS – SÅ VI NU HAR BESTEMT OS FOR AT LUKKE FORRETNINGEN DEN 20. OKTOBER 1995.

P.S. VOR SPÆNDENDE VINADELING VIL FORTSÆTTE UÆNDRET - MED NYE TILTAG OG IDEER; MEN MERE HEROM SENERE.

*Med venlig hilsen
Søren P. Christiansen*

Nu i året 2025 fremstår forretningen som et fint museum med mange spændende ting og kuriositeter, samlet og anvendt gennem et helt århundrede.

Bl.a. hænger der på væggen et stort navneskilt: *M. CHRISTIANSEN tlf. 36*

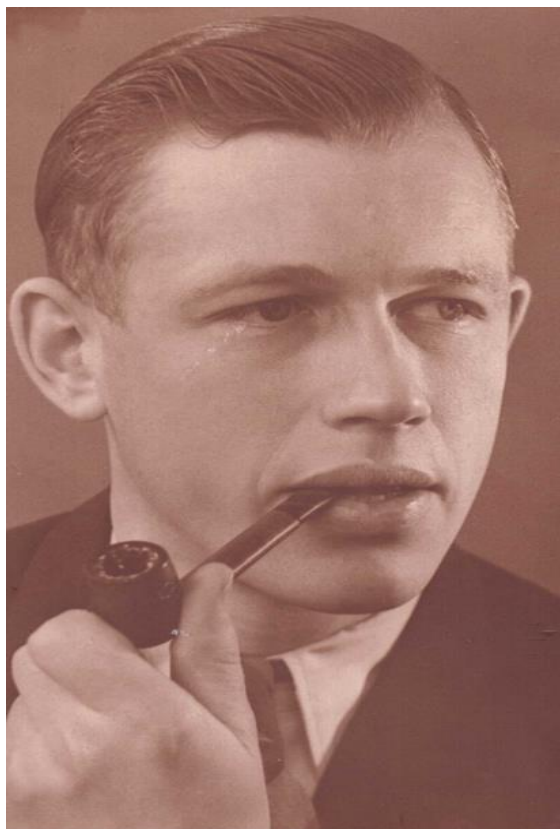
Samtidig er forretningen indrettet fint som vinafdeling, og ofte besøgt af familier, hvis relationer stammer fra Udbyneder. De er meget velkomne.

* * * * *

Landbetjent Svend Aage Engholm Jacobsen (1915-1993)

Den 4. maj 2025 er det 80 år siden Danmark blev befriet. Tyskland havde kapitulert og 2. verdenskrig var slut.

Som ung politiassistent i Århus blev Svend Aage Engholm Jacobsen den 19. september 1944 taget af Gestapo sammen med mange andre politibetjente. Den tyske aktion mod politiet fandt kun sted i landets fire største byer. Derfor fik man kun fat på 1.984 mand, som var i tjeneste her, da kuppet fandt sted. De øvrige 7-8.000 mand gik øjeblikkeligt under jorden.

Engholm Jacobsen blev som de øvrige betjente fra Århus sendt med tog til Frøslevlejren. Efter få dage her videresendt til Neuengamme ved Hamburg. Den 5. oktober blev han overført til Buchenwald ved Weimar, én af nazisternes værste udryddelseslejre. Den 6. marts 1945 tilbage igen i Neuengamme og herfra videre den 18. marts til Frøslev. Han blev en af de mange koncentrationslejranger, som Folke Bernadotte, svensk greve, i foråret 1945 fik frigivet og transporteret hjem i de hvide busser.

I Årsskriftet for 2015 bragte Egnarkivet en artikel med baggrund i Svend Aage Engholm Jacobsens dagbog fra tiden i koncentrationslejrene september 1944 - maj 1945. Han skrev hver dag indtil den 19. marts 1945.

Vi gengiver her for dagene 6. - 19. marts 1945:

6/3

Skyet, blæst. Kl. ca. 2.00 ankomst til Neuengamme, hvor vi blev modtaget med spark og klø. En SS, der havde ledsaget os, blev taget i nakken, da han stod og talte med os, og fik besked om ikke at blande sig med hæftlingene. Ført til kælderen, bad, barbering af kønsdelene og under armene og ført til blok 14 efter at være iført bukser, skjorte, jakke, frakke og kasket. Her fik vi kaffe og lov til at sove (2 mand i hver køje) til middag. Kl. 19.00 afgang til skrædderiet for at få påsyet numre (75,304), da vi skulle på arbejde næste morgen. Kl. 21.00 alarm. Til kælderen, hvor vi sad ½ time. Udleveret strømper. Kålrabisuppe.

7/3

Solskin, blæst. Kl. 6.30 gik 100 mand på arbejde ved tipvognene til kl. 18.00 med ½ times middag. Hilst på Munkholm og Skovfoged. Kl. 20.00 alarm. Hamborg bombet og i brand. Varsel 5 gange. Kålrabisuppe.

8/3

Snebyger. Igen på arbejde. Rygte om, at alle skandinaver skal samles her og "uddannes til folkestormen". Mand afbanket ved SS for at stjæle roer, en normand fået en lussing for at gå med hænderne i lommen. Alarm 3 timer. Hamborg bombet. Kålsuppe. 3 varslinger og atter alarm.

9/3

Klart, solskin. Arbejde ved tipvognene. Vort undertøj vil blive udleveret til os, men vi skal foreløbig vedblive at arbejde. Min madpakke stjålet, men tyven grebet og afstraffet, så jeg fik pakken igen. Dansk og svensk Røde Kors-repræsentanter samt ministerrepræsentanter har været i lejren. Grette kaldt op for at tyde deres navne. Varsel 2 gange. Alarm kl. 19.30. Kålrabisuppe, kartofler.

10/3

Skyet, byger. Ikke på arbejde. Rygte om, at engelsk radio har meddelt, at ca. 1.500 politifolk er kommet til Danmark. Af 2.000 danskere, der har passeret

Neuengamme, er ca. 500 døde, Wiese og Rein Jensen på Revier her. Rusland erklærer Japan krig.

”Efter at den tyske hær og dens reserver er slået og det tyske folk uden modstandskraft, kan de i Europa stedfindende aktioner betegnes som udrenselsesaktioner, hvorfor De Forenede Sovjetrepublikker erklærer Kejserriget Japan krig”, skulle Stalin have oplæst i radioen.

Besøgte Wiese på Revier. Grossappel, varsel 2 gange. Alarm 19.30-21.00. Kålsuppe.

11/3

Skyet, blæst. Ikke på arbejde. Udleveret Røde Kors-pakke: 1 kg havregryn, 1 ost, 1 pølse, $\frac{1}{2}$ smør, $\frac{3}{4}$ sukker, gris, 2 ds. sardiner, kiks, bouillon, sæbe, håndklæde, krus, 5 pk. cigaretter, 1 pk. tobak. Det hele blev åbnet af SS. Vi må fremtidig kun have 1 Røde Kors-kasse, så det gælder om at få noget spist. Om eftermiddagen til harmonikoncert i Stenblok. Varsel 3 gange. Alarm 11.50-13.30 og 19.10-20.40. Hamborg i brand. Grette kaldt til rapportføreren for at tyde 2 navne fra det svenske konsulat.

32 danskere hjemkommet fra Hamborg, meget afkræftede. Under alarmen blev en nordmand slået af en forarbejder, men tog kniplen fra ham og kastede den ud på appelpladsen. En anden nordmand slog en Kapo til jorden, blev grebet og ført til SS, der sagde, at selvfølgelig skulle vi skynde os, men vi skulle ikke finde os i at blive slået. Rødkålssuppe.

12/3

Solskin, blæst. Kørt med tipvogne. 1 dansk SS hængt for flugtforsøg. Rygte om, at vi skal afgang her fra lejren i løbet af denne uge til Frøslev. En kommission skulle se på lejren, så der blev fejret og redt senge det meste af dagen. Varsel 3 gange. Alarm 10.30-11.45 og 19.10-20.30. Klipfiskesuppe med kartofler.

13/3

Skyet, blæst. Kørt tipvogn, planeret grund. Igen fejning og sengeredning, da kommissionen stadig ikke havde været i barakken. Røde Kors til lejren med pakker. Svensk Røde Kors-bil til SS-lejren. Vort undertøj udleveret. Alt tøj i lejren med undtagelse af skandinavernes beslaglagt til brug for lejren. Frank Rasmussen og Grette bliver blokælteste, da de nuværende skal være soldater. Vi får også egen stubendienst. 20 russere og polakker pisket på arbejdspladsen. Grossappel. Varsel 1 gang. Alarm 19.20-20.50. Grønkålssuppe.

14/3

Skyet, byger. Ikke på arbejde. Fået norsk blokælteste. En dansk var foreslået, men rapportføreren udtalte, at danskeren ikke kunne bruges, da "die Dänen von Buchenwald faren bald ab". På besøg hos Rein-Jensen og Wiese, der begge havde det godt. Serup, der også havde været her på Revier, var død i søndags. Varsel 1 gang. Alarm 19.10-20.30. Kålsuppe.

15/3

Solskin, forår. Kørt med tipvogne. Rygte om (en dansker) at vore kolleger havde passeret Hamborg for 8 dage siden. En sagførerfuldmægtig, der havde været til afhøring, var blevet spurgt, om han var glad for at komme hjem, og det var han jo, og så var der blevet sagt, at alle skandinaver ville blive sendt hjem i løbet af denne måned. 150 danskere skal afgå i Røde Kors-biler til Danmark (grænsegendarmer og assisociale) og bilerne holder udenfor lejren. Rygte om, at ca. 50 politimænd skulle med hjem. En svensk diplomatbil set i lejren, og en dansk bil fra Socialministeriet set udenfor. Varsel 6 gange. Alarm 14.00-15.00, 16.15-16.45 (i kælderen) 19.15-20.45. Vi skal nu selv sørge for at komme hurtigt og tæt nok i kælderen. Kålrabisuppe. 1 kg dansk brød.

16/3

Skyet. Kørt med tipvogne. Danskerne kom ikke af sted igår p.g.a. alarmen, men er kørt i dag. Ved middagstid kom 400 nordmænd og enkelte danskere til lejren fra Sachsenhausen i svenske Røde Kors-biler. De skal ikke arbejde. Røde Kors kørt efter flere, og alle nordmænd skulle være ude af landet inden

1. april. 4 danske Røde Kors-biler holdt ved teglværket. Rygte om, at 74 politimænd skal have udleveret deres tøj i morgen og afgang søndag til Danmark for at frigives. Skandinaverne i lejren skal have hver deres seng, hvorfor danskerne og 65 nordmænd skal forlægges til blok 15. Syge var i dag på Revier for behandling, men blev afvist, da det ikke kunne betale sig at begynde en behandling, da de snart skulle hjem. Vi skal nu ikke mere gå i kælderen under alarm. Varsel 3 gange. Alarm 19.30-19.45. Den nye blokælteste holdt foredrag for os til kl. 1.00 om sengeredning o.s.v. Kålsuppe.

17/3

Skyet, byger. Vækket kl. 4.00. Sengeredning. Efter opstilling til arbejde fik vi besked om, at vi skulle blive i blokken. Kl. 8.00 kom skriveren med meddelelse om, at vi var løsladte. På Revier hos Rein Jensen og Wiese, der var lidt nedtrykte over ikke at kunne komme med. 7 danske politifolk ankommet til lejren fra Frøslev (Mellerup), hvor de havde fået besked om, at de skulle hjem, men skal antagelig udveksles med de øvrige danskere i lejren. 3 pakker stjålet i blokken. En tyv fanget og afklapset på det strengeste. Alarm 14.00-14.50, 19.50-20.30. Varsel 6 gange. Alle danskere var med til at magasinere pakker fra amerikansk Røde Kors. Ca. 7.000 pakker à 20 kg. Kålrabisuppe.

18/3

Skyet, byger. Vækket kl. 4.00 og pakkede og drog afsted til effektenkammer, hvor vi fik udleveret vort tøj, som vi måtte iføre os i fri luft. Vore værdisager var endnu ikke ankommet til lejren, men ville blive eftersendt. Efter at have pudset støvler (de, der ingen havde, fik udleveret sko eller støvler) gik vi kl. 8.00 til en blok, hvor der blev set efter, om vi var barberede. Så måtte vi underskrive en erklæring om, at vi efter løsladelsen ikke ville modarbejde tyske interesser eller D.N.S.A.P., at vi ikke var syge eller havde pådraget os varig men, som vi ville kræve erstatning for af det stortyske rige, at vi havde modtaget alle de os fratagne ting samt, at enhver udtalelse sand eller usand om vort ophold i Tyskland ville medføre, at vi ville blive sendt derned igen.

Kl. 10.30 afgang fra lejren under luftalarm. Ved gartneriet holdt en vognkortege: 4 hvide DSB-rutebiler, 3 ambulancer, 1 lastbil og 2

personvogne. I vognene var til 2 mand en madkasse: ¼ kg smør, 1 gris, 1 ost, 2 ds. leverpostej, ¼ rugbrød, ¼ sigtebrød, 2 rl. Kiks, 1 øl, 1 vand og en ds. maltbolsjer + 2 pk. cigaretter. Vognene havde været i Buchenwald efter os, men havde kun truffet 1 mand i live, og han blev taget med.

Kl. 12.30 afgang fra Neuengamme. Kl. 14.30 holdt vi ved det danske konsulat i Hamborg efter at have kørt gennem hele østbyen og centrum, der var en stor dyngede murbrokker. Vi så næsten ikke et hus, der var til at bo. Kl. 20.30 passage af den danske grænse. Kl. 21.00 ankomst til Padborg, hvor vi blev modtaget på det hjerteligste af den danske befolkning. Forsøgte at ringe hjem. Kl. 22.00 ankomst til Frøslev, hvor vi blev indkvarteret i arresten med 25 mand på en stue på madrasser på gulvet. En forberedt modtagelse med spisning var blevet forbudt af tyskerne.

19/3

Regnbygger. Vi var hele dagen spærret inde i arresten, da de ikke vidste, om vi skulle blive i lejren eller løslades. Måltiderne indtog vi i spisesalen, hvortil vi blev ført under bevogtning. Kl. 19.30 fik vi besked om, at vi kunne få lov til at overnatte i selve lejren, men at vi måtte tømme vore lommer, da vi så ikke ville blive visiteret, og vi måtte ikke tale med de andre fanger i lejren. Derefter blev vi ført til barak 10. Stegt flæsk, havregrød.

* * *

Engholm Jacobsen kom hjem den 3. maj og den 5. maj var han igen i tjeneste ved kriminalpolitiet i Århus. Det var et stort oprydningsarbejde efter besættelsesårene. Engholm Jacobsen har selv udtalt, at han gerne ville et roligere sted hen, og den 1. maj 1946 startede han som landbetjent i Havndal.

Engholm Jacobsen blev accepteret og respekteret i Havndal. Herom vidner den uendeligt lange række af tillidshverv, han bestred i de mange år på egnen.

Som 63 årig gik han på pension efter 32 år som landbetjent i Havndal.

På billedet her fører han i 1978 for sidste gang an i Børnefestens optog.

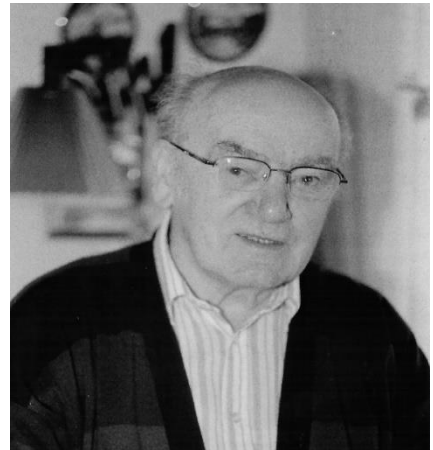
Nu blev der tid til den smukke have. Engholm Jacobsen levede til 1993.

* * * * *

Aksel Ravns erindringer fra årene under krigen

Aksel Ravn, der levede fra 1921-2018, udgav i 2013 i samarbejde med Havndal Egnsarkiv sine erindringer *Dæmninger, diger og kanaler* fra sin tid her på egnen, og med tanke på 80-året for Danmarks befrielse er det herfra, der bringes et afsnit om årene under krigen.

Aksel Ravn var født 29. maj 1921 i Sparkær, der ligger mellem Viborg og Stoholm, og boede fra 1960 til sin død i eget hus, Klattrupgade 12, Havndal.

Valdal

- 1. november 1940 kom jeg til Valdal, og her kom jeg til at passe røde køer, som Niels Hvirvelkjær havde. Vi havde brogede der i Vestjylland, det var nøjsomt der ude på heden, også med koracer, så det var lidt af en omvæltning at komme hened og se. Jeg var i 2 år ude hos ham. Vi var 3, der startede samtidigt derude hos Hvirvelkjær. Når vi var bedst, var vi 6 karle og 2 piger. Ja da, sådan var det dengang. Det var et lille samfund for sig. Og bedre blev det som sådan, da tyskerne ellers var alle steder efterhånden. Det var ikke så svært til at begynde med, men senere var de jo meget på vejene, på banen og alle mulige steder. Ja, vi agtede dem ikke, vi unge mennesker, vi regnede ikke de tyskere for noget. De var her, bevar mig vel, vældig godt klædt på i uniform, vældig godt udstyr, krigsudstyr. Det kunne vi drenge jo godt acceptere, og vi så lidt helte i dem.

Senere, da så aviserne og snakken ude omkring kom, så fik vi lidt et andet syn. Vi kom til at tænke lidt mere over det, eftersom tiden den gik, og så voksede vores modstand mod dem også. Vi havde ikke nogen gener af tyskerne. Det vil jeg fortælle om, når vi kommer til snakken om Overgaard, så ser vi noget af det.

Overgaard

- Den 2. november 1942 da mødte jeg første gang på Overgaard, der dengang ejedes af Flemming Juncker. Stillede op sammen med alle de andre omme ved skuret, og blev sat i arbejde af forvalterne. Der var 2. Ernst la Cour var lige tiltrådt, også 1. november, og han havde en underforvalter, som hed Andersen. La Cour kom fra kontoret og lagde slagets gang, og underforvalteren gik så hen til folkene, til mig sagde han:

- De er sammen med nr. 6! Det var så et hestespand, der kom omme fra gården f. eks. Der kom 1, 2, 3, 4, 5, 6 spand! Der stod godt 10 spand heste der, og de rykkede ud på klokkeslæt! Så kom de herom, og skulle de så have en mand med på en vogn eller noget, så blev man sendt med det nummer, værsgo`, bare karme sig fast og så komme af sted!

- Om man så mere til forvalteren den dag, kom an på, hvad man kom til at lave af forskelligt. Lige den sæson der, da jeg startede i november, var det roesæson, og arbejdet var at trække roer op med den ene hånd og så hugge toppen af med den anden. Det gik de første dage med, men der gik ikke så forfærdelig mange dage, måske ikke mere end 8 dage.

- Så en morgen blev jeg sendt ind til smedien. Der var Harald Pedersen og Jens Christensen, og Harald kunne heldigvis snakke jysk, det var rart. Han var nemlig der oppe fra Daugbjerg-kanten, så vi kom godt i snak.

- Du skal til at passe den her motor, sagde Harald, der er én, der er holdt op.

- Forhistorien med det er, at Overgaard selv lavede elektricitet dengang. Dertil havde de en tysk dieselmotor, men på grund af oliemangel var den nødt til at gå på gengas, trægas. Og alt det træ, som skulle bruges, havde de jo rigeligt af i skoven, og det kunne man så fyre med og få gas ud af, og det gik fint. Vi arbejdede med en dynamo og en generator og leverede det strøm, som hele gården skulle bruge, både til lys og til ting og sager, og til savværket, det store savværk deromme, som de også havde, til malkemaskinerne henne i kostalden, og hvad der nu ellers var. Det var så forhistorien.

- Den maskine skulle jeg så til at passe. Se, der var 2 mand, og da maskinen skulle gå døgnet rundt, var det 12 timer til hver. Det tænkte jeg ikke lige over med de 12 timer dengang. Der gik ikke mange dage, så var man træt, så blev man utilpas af den gengasrøg, der var over det hele, det sivede ud alle steder. Der var nogle gode penge deri. Det gav 4 timer ekstra, eller 2 timer ekstra. Det var skam godt i lønningsposen. Vi var lidt hårdt trængt økonomisk under krigen. Det var godt nok. Jeg holdt fast, så længe som muligt.

- Så kom juledagene, og det var ikke et rart sted at være i 6 dage. Smeden tog dog den dag, hvor vi skiftede fra nat til dag.

På den måde gik det til hen over 1943 og til 1944. Aksel blev ved den motor.

- Jeg kom vældig godt til at lide den efterhånden. Kom over gasvanskelighederne lidt efter lidt, og havde fantastiske oplevelser ved om natten at se ind over Aalborg lufthavn med tyskernes manøvrer deroppe med lyskasterne, og hvordan lysene gik på aftenhimlen og fandt en eller anden plet deroppe. Det var ikke altid, det var en engelsk flyver, de fangede, men vi kunne ikke høre det for motorstøjen. Vi fik senere at vide, at de havde fundet ud af at smide sølvpapirsstrimler ned fra flyverne, og det forvirrede lyskasterne.

Oplevelser fra krigens tid

- Der var et ammunitionsdepot nede ved de 2 høje, som blev bevogtet dag og nat, og jeg kan huske, at der kom 2 tyskere hen til os. De skiftede vagt, de kom sent om aftenen. Vi havde en god varme, og de frøs. Så stod de der og røg cigaretter, dem havde de jo. Det havde vi andre ikke, vi havde ikke andet end rabarberblade!

Vi havde fået besked:

- Ingen omgang med tyskerne!

- Men vi kunne ikke undgå at stå og snakke med dem. Den ene af dem fortalte, at han var nede fra Sønderjylland. Han var under tysk militær og var nødt til at tage af sted. Han havde kone og børn derhjemme og var ked af at være væk fra dem. Så helt alvorligt for tyskerne havde det ikke været endnu, det blev det først, da de begyndte at gå på russerne. Inden de 2 gik igen, fik de lige et par håndfulde tørt brænde af det, vi brugte til generatoren, for de skulle op på slottet. Der lå de oppe, og de skulle selv fyre, få fat i deres brændsel.

Hvordan de bar sig ad, og hvordan de levede deroppe, det ved jeg ikke, men jeg kan huske, at jeg engang så dem med et udgået grantræ, som de slæbte op foran slottet. Det skulle hugges til brænde. Det var de nødt til, det var hundekoldt. Vi var i 1943.

April 1944, hvor godsejeren måtte flygte for tyskerne

Skyttekæden

- En tidlig morgen ca. kl. 4 i foråret 1944 under mit arbejde i smedien kom godsejeren gående nede fra Stenbakken, forbi vinduerne. Jeg så bare, at han kom gående forbi og tænkte ikke mere på det. Om aftenen efter at have haft fri om dagen skulle jeg som vanligt møde igen kl. 18. Ved Hundsig, hvor mindestenen står nu, stod en soldat midt på vejen, én 30 m inde på marken, og jeg kunne se flere længere henne. Soldaten midt på vejen pegede på mig med sit gevær:

- Ausweiss, sagde han. Det betød et identitetsbevis, som vi altid skulle bære på os, og det fandt jeg frem. Tænkte mit, men han stak mig beviset igen og lod mig køre videre. Senere fandt vi ud af, at kæden var etableret hele vejen rundt om gården, og at soldaterne ikke måtte lade nogen som helst løbe igennem den kæde udad, indad måtte de, og i mit tilfælde kunne han se på mit snavsede tøj, at jeg var motormand og skulle på arbejde.

- Jeg kom ind på gården. Der stod alle malkepigerne i en klynge. De var færdige med at malke. En af pigerne, Josepha, som boede i Udbyneder, gift med Stanislav, ville ligesom de øvrige gerne hjem. Dem, der boede i husene ved Overgaard, kunne nok komme hjem. Henne ved smedien stod der også nogle forsamlede og snakkede. Jeg måtte hen og få at vide, hvad der var sket, og ganske rigtigt: tyskere over det hele!

Og hvor var godsejeren?

Jeg gik ind på værket og hængte mine ting på plads. Der var stille.

Så kom der 2 soldater og åbenbart 1 befalingsmand. Han kom med en revolver i hånden, og de 2 andre så arbejdsivrige ud.

De kiggede ned under svinghjulet i oliepølen.

- Ja, der lå godsejeren altså ikke, kunne de vel finde ud af. Så hamrede de på startbeholderen, en stor beholder og farlig at slå på, heldigvis sprang den ikke i luften. Sådan fortsatte de, rundt oppe på loftet og alle mulige

steder med befalingsmanden med revolveren bagefter, han sagde sådan og sådan til dem. De havde fået ordre på, at alt skulle gennemses.

- Henad ved 22.30-tiden var der åbenbart noget parlamentering omme i gården mellem la Cour og de øverstbefalende. Opgaven syntes at være løst. De havde ikke fundet noget og tog af sted. Det var afblæst. Konerne kunne tage hjem, og jeg kunne starte motorerne. Nu var strømmen ved at være brugt, for med de små apparater kørende alene var spændingen sænket lidt, så nu var det om at få skruet op og startet igen.

- Det var lidt af en oplevelse, og godsejeren var væk! Hvordan det var lykkedes ham at flygte for tyskerne og komme væk fra Overgaard i tide, er der flere gisninger om. Ikke nok med den etablerede skyttekæde rundt om gården, alle vejene til Randers må have været afspærrede. Måske kom han med mælkebilen om morgenen, gemt under en pressenning, måske blev han skjult i skrædderens hus i Udbyneder, eller var han svømmet over fjorden? Det havde han tidligere gjort, vidste man.

- Nu var det la Cour! Umiddelbart må han have tænkt, at hvis godsejeren ikke kom, var det ham, der skulle stå for det hele, og hvordan skulle det nu gå. Der var mange opgaver, og en stor stab af folk, som der efterhånden var på Overgaard. Jeg tror, at vi til daglig var ca. 60 ansatte. Vi kunne sagtens være en firsindstyve stykker nede i tårnsalen til høstfest, hvor både købmand og skolelærere m.fl. var indbudt. I 1944, hvor godsejeren ikke var hjemme, blev der dog ikke holdt høstfest.

- Det har været en stor opgave for la Cour, men han klarede det, det synes jeg!

Hvordan hjemkomsten var for godsejeren i sin tid, er jeg ikke klar over, men han kom til København lige efter befrielsen med fly fra London.

* * * * *

SNUROM, Klattrupgade 3 i Havndal

På denne parcel lå et gammelt husmandssted kaldet Snurom, bygget i 1827. I 1884 købte Ane Mette Borup, 1889 Christen Laursen, 1902 Isak Jensen og i 1946 efter faderens død i 1945 overtog dennes søn, gartner Frederik Jensen, født i 1901.

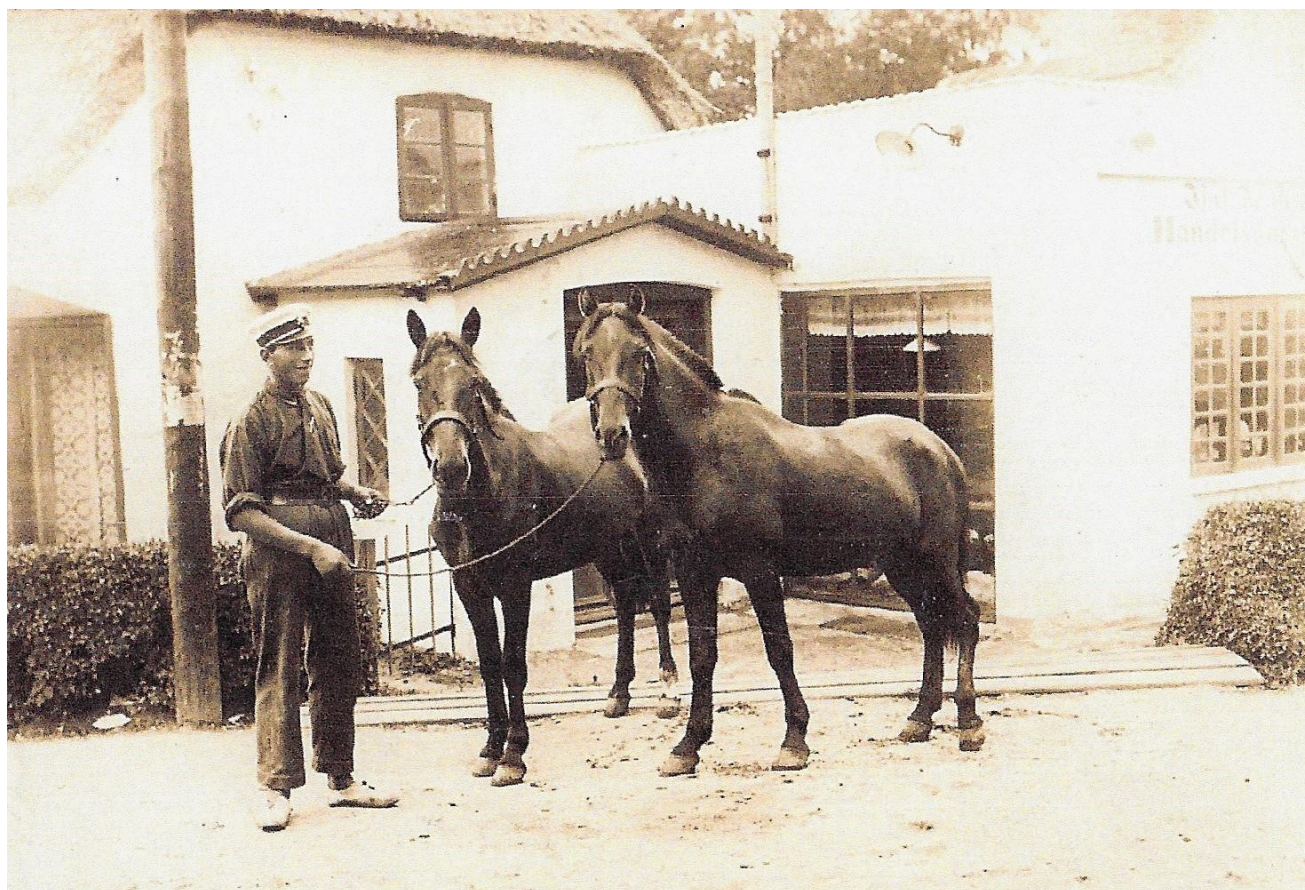
Fotograf: Michael B. Christiansen

Billedet blev taget i forbindelse med Mariager kommunes præmiering af ejendommen i 1976, hvor Frederik Jensen blev tildelt en 3. præmie på kr. 500,00.

Bemærkninger fra Bedømmelseskomiteen, der bestod af arkitekt Johannes Exner, Århus, smedemester Erik Østergaard, Kastbjerg, og bestyrer Lothar Bauman, Assens:

'Huset, som stammer fra første halvdel af 1800-tallet, fremtræder som et smukt lille tre-fløjet anlæg omkring en intim brolagt gård, der vender mod nord, mod gartneriets jorder. I det ydre er huset kalket og stråtek. Mod

gaden er i første del af 1900-tallet påført en mindre tilbygning, som har været gartneriets butikslokale. Tilbygningen er i sig selv ikke særlig smuk, men har en vis pitoresk form, som karakteriserer huset i gadebilledet. Udover dette forekommer huset at være ret velbevaret gennem årene. Dette gælder såvel tage, mure, som vinduer, døre og overfladebehandling.

Jens Peter Pedersen, Udbyneder, med Isak Jensens heste foran Snurom ca. 1930

Til ejendommen hørte et stykke jord på ca. 2 ha. ned bag ved ejendommen mod vest, hvor Isak Jensen dyrkede alskens grøntsager som kål, kartofler, porrer, gulerødder m.m., der blev solgt i butikken.

Derfor har Isak Jensen i en alder af sidst i 50'erne helt sikkert haft brug for hjælp til dyrkningen, og Jens Peter Pedersen, der var født i Udbyneder i år 1900, blev medhjælper.

I 1969 afhændede Frederik Jensen et areal, beliggende for enden af Isaksvej ind mod Engvej, til Udbyneder-Kastbjerg kommune til brug for anlæggelse af et rensningsanlæg.

Fra venstre forreste række: Julius Møller, Niels Gade, Verner Dahl, Lis Engberg, ? og Frederik Jensen.

Fra venstre bagerste række: Gunnar Nyborg (kæmner), Søren Stegger Jensen, Sv. Aa. Engholm Jacobsen, Find Kjeller Justesen.

Fotograf: Randers Amtsavis

Billedet er taget i forbindelse med indvielsen af rensningsanlægget i september 1969.

Gartner Frederik Jensen levede indtil 1978. Herefter overgik ejendommen til broderen Walter Jensen.

Huset og jorden blev solgt i 1984, huset blev nedrevet og et nyt bygget.

* * * * *

VEJR og VIND m.m.

Hvis alle julemærker slår fejl

Efter gammel tidsregning begynder året ved 1. juledag, og de 12 dage fra denne dag og til 6. januar mente man ville bestemme vejret i årets 12 måneder. Derfor mærkede man sig vejrliget med kridt på loftsbjælken i disse 12 dage.

MIKKELSDAG

29. september, Mikkelsdag, var forhen det store vendepunkt i kalenderen. Man holder høstfest den dag overalt og mange steder holdtes Mikkelsmarked. Al gæld skulle være betalt til Mikkelsdag. Den var også skiftedag, og forud for dagen skete en hel del. - Mølleren måtte i god tid samle vand ved at sætte stigbordet ned, så rugen kunne blive malet til mel. Når man tog de første brød af ovnen, bagt af det nye korn, samledes hele husstanden for at bevåne den højtidelige stund. Men før Mikkelsdag byttede bonden sin hat med huen, lysene kom i stagerne og rokken hentedes ned fra loftet.

Nu blev der igen aftensæde, hvor konerne spandt og mændene kartede. Endelig var der forberedelse til høstgildet Mikkelsdag, som nok kunde give travlhed, bl.a. med at få den balstyrige vædder slagtet. Ulden blev klippet af først, hvorefter dyret fik kniven i nakken, skindet flået af og fedtet indenfor omhyggeligt skrabet af. Det brugtes til lysestøbning.

Selve skindet var godt til at lune i vogne (kørepels). Kødet kom i gruekedlen for at blive kogt suppe på. Mikkelsaften (før dagen) var halvhellig. Man spiste Mikkelsnadver. I Østjylland kommenskringler med mjød til. På Mors risengrød og rødspætter. I andre egne foretrak man fåremælk og frisknødder? Eller æblevin (som most) og varm sigtekage.

Det var også dagen for, at fæstemålene blev afgjort ved det såkaldte folkemarked, bl.a. i Kolding, hvortil unge karle og piger kom langvejs fra iført deres hjemegns nationaldragter for at gøre det bedste indtryk på kunderne, som tog de unge i øjesyn. Alle stillede sig på række, og hvem der

mødte med en fin anbefaling, blev straks afsat. De mindre dygtige og derfor mindre ivrige efter at få noget at bestille, svarede, når de blev spurgt om deres kunnen, at de kunne alt undtagen høste og så, harve og køre, tærsk og låse døre, tælle og snit', åh, det ka' de heller it'.

Hvis den nye plads ikke skulle tiltrædes - som skik var - Mikkelssdag, og man fik en eller to dages frihed til at ordne tøjet, kaldtes disse fridage Mikkelssdage.

At man gav 'kredit til Mikkelssdag', især ved landboauktionerne, var fordi bonden da kunne sælge af det nye korn og få penge på lommen. Afbetaling kendtes ikke, henstand kunne gives, men så skulle pengene også falde, ellers ventede gældsfængslet.

I øvrigt var der anført i bondens fæstebrev, at han årlig til hvert års Michali svarer og betaler, hvad han skylder sit herskab i leje af sin fæstegård.

Til Mikkelssdag sættes også prisen på en tønde rug, og herefter rettedes karle- og pigelønningerne, så man vil forstå, at den 29. september var en vigtig termin for alle.

Et af de største Mikkelssmarkeder holdtes i Kolding. Skibe fra Ærø, Als og Assens kom med frugt, grønsager og tørrede helleflyndere og andre delikatesser. Alskens varer blev med hest og vogn kørt til markedet, og bødkere, skomagere og blikkenslagere gjorde store forretninger, ligesom koner fra landet mødte op og solgte vadmestøj.

Høstfesten var dog den vigtigste ved Mikkelssdag. Enhver der havde hjulpet med i høsten, kom ved middagstid iført stadstøj, også den lille hyrdedreng. Han følte sig endda næsten som festens midtpunkt, da alle gjorde sig til gode med vædderen, hans arvefjende, selv om peberrodskødet fik ham til endnu en gang at fælde en tåre over bæstet.

Efter spisningen fordeltes resten af maden mellem landsbyens syge og fattige, mens andre trængende mødte op med hankekurve og fik dem fyldt. Så festede man videre, og til et rigtigt høstgilde hører musik og dans. Per Spillemand med sin fiol spillede op, og første par på gulvet var forkarlen og

hans binderske, den eneste rangforordning ved festen, som kulminerede ved midnat med punch og æbleskiver, hvorefter man dansede til den lyse morgen.

Officielt afskaffedes Mikkelsdag i 1770, men det sidste Mikkelsdagsmarked afholdtes i Kolding så sent som i 1909, og høstfest holdes stadigvæk mange steder den dag, som har fået navn efter ærkeenglen St. Michael.

Han nedstyrtede sammen med sin ærkeengel Djævelen i dødsriget og fremstilledes med en lur under armen, så han kan blæse alle sjælene frem på dommens dag.

St. Michael blev ophøjet til nordisk Skytshelgen. Hans navnedag, d. 29. september, faldt desuden så belejligt, at bønderne havde tid til at feste og være glade oven på sommerens travlhed og høstens slid.

Derfor blev **Mikkelsdag** høstfestdag i den store stil.

(Avisudklip sign. E.R.-nn)

Bødker Julius Klagenberg

Julius Ernst Theodor Klagenberg, født 23. juni 1892, var søn af Julius Robert Klagenberg og Augusta Marie Hallberg, Udbyover.

Den 22. maj 1926 blev Julius Klagenberg gift med Anna Katrine Madsen, født 29. juli 1898 i Havndal. Efter skolegangen kom hun ud at tjene og var bl.a. kammerpige på Trudsholm.

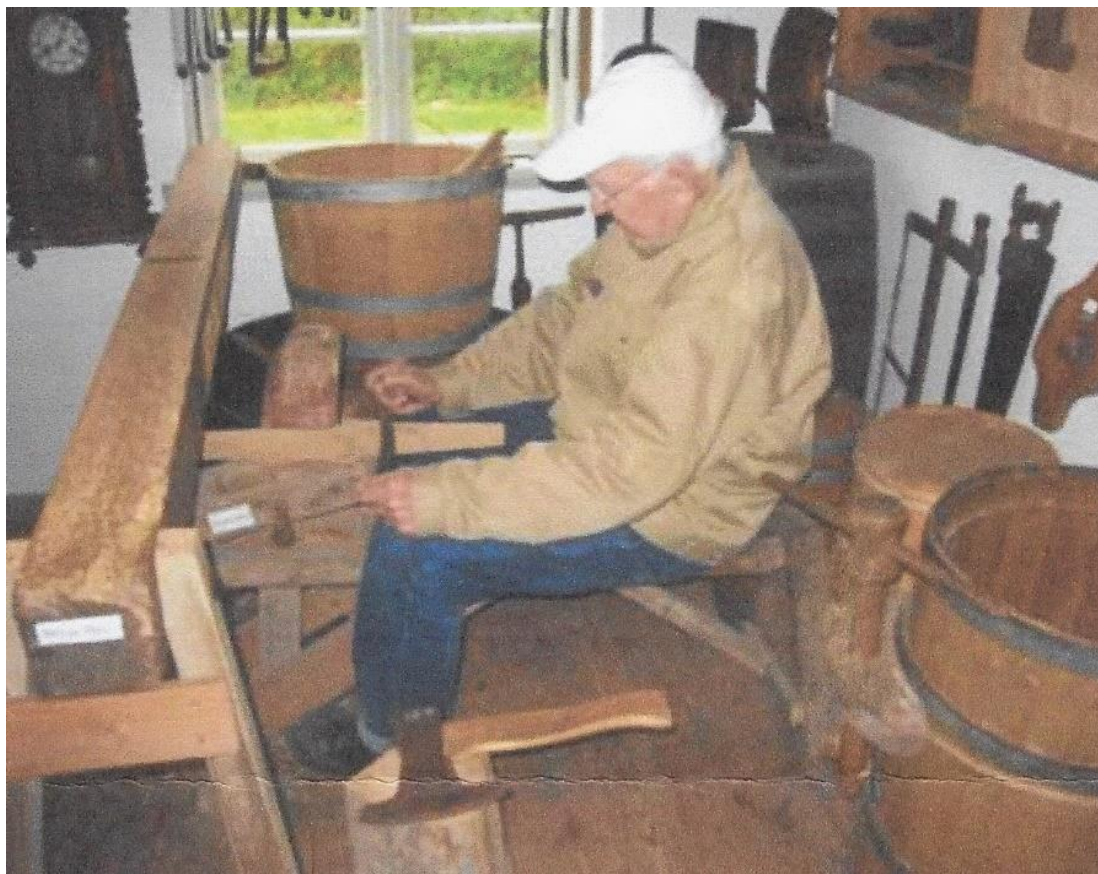
Efter giftermålet boede parret nogle år hos hans forældre i Udbyover. Oprindelig var Julius udlært som murer, men lærte senere bødkerfaget, og han arbejdede i faderens bødkervirksomhed, som han overtog i 1923. I 1938 flyttede familien til ejendommen Østerbro 27 i Havndal, hvor virksomheden fortsatte indtil 1960.

Fra Bindslev Håndværker Museums hjemmeside citeres:

Det var dagliglivets behov for kar og beholdere, der kom til at danne baggrund for bødkeriets opståen. I forhold til andre håndværk er det sket forholdsvis sent, sandsynligvis i slutningen af 1400-tallet, begyndelsen af 1500-tallet.

Faget er beslægtet med andre træhåndværk som tømrer, snedker, hjul- og karetmager, og er uden tvivl specialiseret herudfra omkring den særlige teknik med at få karvæggene kileformede staver til at blive holdt fast alene ved trykket fra de omgivende snore eller bånd.

Typisk billede af en bødker på sit værksted

Julius Klagenberg fremstillede mange ting: Kar i forskellige størrelser, bl.a. til vasketøj, til saltmad, til bagning, store skeer og andre redskaber. Endvidere fastelavnstønder, tønder til mange formål og ikke mindst dritler. I gadebilledet så man Klagenberg komme med sin store flade trillebør på vej med sine dritler dels til Havndal Mejeri og dels til stationen til videre transport til kunder ude omkring.

Julius Klagenberg døde 15. juni 1962 og hans hustru Anna Katrine Madsen den 7. maj 1979.

* * * * *

Vil du vide mere om egnen og befolkningen, er du velkommen til at besøge:

HAVNDAL EGNSARKIV

Udbyneder - Kastbjerg Sogne
Vesterbro 1, 8970 Havndal
Tlf. 86 47 10 13

e-mail : havndal.egnsarkiv@mail.tele.dk
www.havndalegnsarkiv.dk
MobilePay: 799659

Find os også på

Vi har åbent hver torsdag fra
kl. 14 til 17 eller efter aftale.

Bestyrelse i Udbyneder-Kastbjerg Lokalhistorisk Forening:

Formand:	Inger Knudsen	22 77 67 75
Næstformand:	Kirsten Bugge	52 38 40 01
Kasserer :	Nanna Okholm	51 86 01 65
Sekretær :	Kirsten Metzker	40 23 40 82
	Hanne S. Sørensen	25 12 01 80